

PROBLEM PREDESTINACIJE U ERIUGENINOJ KRITICI GOTTSCHALKA

IVANA SKUHALA KARASMAN

Institut za filozofiju, Zagreb

UDK 123 Eriugena
Izvorni znanstveni članak
Primljen: 17. 6. 2005.

Od samoga početka proučavanja hrvatske filozofske baštine pažnja je prvenstveno usmjerena na razdoblje renesanse, razdoblje u kojem se i pojavljuju njena najveća imena poput Frane Petrića. Prije razdoblja renesanse nalazimo tek nešto podataka koji su vezani uz mislioece s naših područja, uz iznimku Hermana Dalmatina, koji djeluje u 12. stoljeću. Trebamo se zapitati u koje se vrijeme doista može datirati početak filozofske misli u nas? Postoji li neki događaj ili osoba prije Hermana Dalmatina uz koje se mogu vezati ovi počeci? Mislím da je odgovor potvrđan. Naime 1931. godine benediktinac Morina¹ otkrio je Gottschalkov² rukopis u kojemu Gottschalk spominje boravak na dvoru kneza Trpimira. Ovo je otkriće hrvatskoj javnosti obznanjeno člankom Lovre Katića³ pod naslovom: *Saksonac Gottschalk na dvoru*

¹ G. Germain Morina, benediktinac koji je otkrio Gottschalkov spis u biblioteci u Bernu. Otkriće je odmah podijelio sa svojim prijateljem don Franom Bulićem, koji informacije prosljeđuje do Lovre Katića. O tome vidi u: Lovre Katić, *Saksonac Gottschalk na dvoru kneza Trpimira*, posebni otisak Bihaća, hrvatsko društvo za istraživanje domaće povijesti, Zagreb, 1932, str. 1–2.

² Gottschalk (Gottescalc, Godescalchus) rođen oko 800, umro 869, sin grofa Berna. Zbog svoga naučavanja biva proganjan pa je tako boravio i u hrvatskim krajevima (846–848). Njegovo učenje biva u nekoliko navrata na crkvenim saborima osuđivano: 848. u Mainzu, 853. u Quierzyju, u Tosyju 860. godine.

³ Lovre Katić, *Saksonac Gottschalk na dvoru kneza Trpimira*, Bogoslovska Smotra, br. 4/1932, Zagreb. Taj isti tekst objavljen je i u samostalnom otisku pod istim naslovom, iste godine. Izdavač je 'Bihać, hrvatsko društvo za istraživanje domaće povijesti'. O Gottschalku su kod nas pisali i sljedeći autori: Mirko Dražen Grmek, *Dva filozofa, Gottschalk i Hasdai ibn Šaprut, o Hrvatima u vrijeme narodnih vladara*, Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, 39–40, Zagreb, 1994; Mladen Švab, *Gottschalk*, Hrvatski bibliografski leksikon, sv. 5, LZ »Miroslav Krleža«, Zagreb, 2002; Ivan Bekavac Basić, *Benediktinac Gottschalk i hrvatska filozofska arheologija*, Zbornik filozofija i filodoksija, Institut za filozofiju, Zagreb 2004; Kruno Krstić, *Počeci filozofije u Hrvatskoj*, Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine, br. 1–2, Zagreb, 1975.

kneza Trpimira. Tako se počeci veza Hrvata sa zapadnom mišlju mogu povezati s počecima skolastike te s kontroverznim likom benediktinca Gottschalka i njegovim boravkom na dvoru kneza Trpimira (846–848). Ovdje nam je posebno zanimljiv upravo Gottschalk te njegovo učenje o predestinaciji, koje ga je i natjeralo na lutanja i dovelo u naše krajeve.

Kako bi se razumio filozofsko-teološki spor koji se javlja na početku skolastike, a čiji ćemo samo jedan aspekt ovdje obraditi – naime, Eriugenin⁴ pokušaj pobijanja Gottschalkova učenja – potrebno se vratiti na same početke kršćanske misli, do patristike, odnosno do Augustina.

Iako sam Eriugena nije bio najistaknutiji oponent Gottschalkovu mišljenju te nije direktno sudjelovao na crkvenim saborima na kojima se odlučivalo o sudbini Gottschalka i njegova učenja, zanimljiv je kao jedan od prvih srednjovjekovnih racionalista, kao filozof koji dolazi do vrhunca u vrijeme karolinške renesanse. Sukobljavanje ove dvojice mislilaca, i to upravo oko predestinacije i spasenja ujedno je sukobljavanje dviju koncepcija čovjeka. Jedna, ona Gottschalkova, čovjeka promatra potpuno u ovisnosti o Stvoritelju, dok druga, racionalistička, koju ovdje povezujemo s Eriugenom, čovjeka polako odvaja od Stvoritelja. Čovjek će se i dalje promatrati kao Božje stvorenje, ali kao ono koje će se u renesansi početi odmjeravati s Bogom i tako otvoriti put novovjekovnom mišljenju. Ovdje je ujedno moguće vidjeti kako se kroz srednjovjekovnu misao doista provlače dvije koncepcije čovjeka, kršćanska i stoička, koje se u temeljnome razlikuju upravo po pitanju čovjekove okrenutosti i ovisnosti o Bogu.⁵

Podjela koju ovdje navodim na primjeru Gottschalka i Eriugene može se pratiti od vremena Augustina i njegova sukoba s Pelagijem.⁶ Iako se sam Eriugena ne poistovjećuje ni s pelagijanizmom ni sa semipelagijanizmom i mada se ova učenja nisu mogla odvojiti od epiteta heretički, njihova temelj-

⁴ Joannes Scotus Eriugena (810–877) rođen u Irskoj, tada Scottia Maior, boravio je na dvoru Karla Čelavog; jedan je od značajnijih filozofa rane skolastike. Spisi: *Peri fiseos merismu id est de divisione Naturae, libri quinque* i *Liber de predestinatione Dei* (851). Godine 855. njegovo djelo o predestinaciji biva osuđeno, a Eriugena proglašen heretikom. Ni prvi spis nije imao bolju sudbinu, odbačen je već 1050. i 1210. godine, 1225. spaljen, pa je na posljetku 1684. stavljen na Index librorum prohibitorum.

⁵ O dvama konceptima čovjeka u srednjem vijeku pisao je Ernst Cassirer u: *Ogled o čovjeku*, Naprijed, Zagreb, 1978, str. 22. i dalje. Stoičko i kršćansko viđenje u bitnome se razlikuju po pitanju vrednovanja čovjekove neovisnosti od Boga koja se u kršćanstvu ocjenjuje kao zabluda, a ustrajavanjem na zabludi čovjek je onemogućen u postizanju spasenja.

⁶ Pelagije (Pelagius), rođen oko 350. umro oko 420. godine. Britski redovnik, teološki pisac čiji se interes usmjerio na probleme istočnog grijeha, krštenja, slobodne volje i milosti. Glavni oponent mu je bio Augustin. Njegovo učenje je osuđeno na saboru u Kartagi 411. godine te na koncilu u Efezu 431. godine. Pristaše njegova učenja nazivaju se pelagijanci.

na crta u razumijevanju čovjeka ostaje presudna za našu usporedbu ovih dviju teološko-filozofskih prepirki. I Gottschalk i Eriugena trude se dokazati kako se upravo njihovo tumačenje predestinacije može nazvati ispravnim razumijevanjem Augustinove misli i ni jedan od njih dvojice ne opredjeljuje se svjesno za heretička učenja. No na kraju su ipak i Gottschalkovo i Eriuginino učenje postali predmetom spora i proglašeni su herezom.

Ovdje ću naznačiti samo u osnovnim crtama Augustinov spor s Pelagijem kako bi se dobio uvid u njegove korijene, budući da se spor ponovno manifestira u Eriugeninoj *Raspravi o Božjoj predestinaciji*, kao odgovoru na Gottschalkove teze o dvojakosti predestinacije. Temelj spora Pelagija i Augustina jest pitanje milosti, koje otvara cijeli niz teoloških i filozofskih pitanja vezanih, između ostalog, i uz problem ljudske slobode. Ovaj se spor, jednako kao i kasniji sporovi, može promatrati kao teološka rasprava, ali se ona jednako tako može, a to ću ja ovdje i učiniti, promatrati kao 'antropološka' rasprava. Na temelju razumijevanja milosti i predestinacije moguće je iščitati i razumijevanje čovjeka.

Pelagijevo i Augustinovo razumijevanje čovjeka u bitnome polaze od istog, od objave. Spor se pojavljuje na razini tumačenja čovjekove prirode nakon iskonskog grijeha i razine promjena koje su se dogodile iskonskim grijehom. Pelagije čovjeka promatra kao stvorenje koje je stvoreno od Boga i koje iskonskim grijehom nije izgubilo svoju prirodu, odnosno ona nije u bitnome izmijenjena. U Pelagijevu razumijevanju čovjeka ključan naglasak upravo je na ljudskoj slobodi. I sam Augustin u svom spisu *O prirodi i milosti – protiv Pelagija* odaje priznanje snazi uma kojim Pelagije brani svoje stavove, no njegove misli zanemarile su same temelje kršćanskog vjerovanja, o čemu Augustin piše u svojoj raspravi. Ova vjera u nepromijenjenost ljudske prirode iskonskim grijehom dovodi u pitanje smisao Kristove žrtve na križu. Ukoliko se ljudi mogu spasiti svojom vlastitom snagom, tada je, kako kaže Augustin, »Krist (je) mrtav uzalud.«⁷ Augustinovo razumijevanje milosti, s druge strane, otvara posve drugačiji pogled na čovjeka. Čovjek je stvoren kako bi svojom snagom mogao postići spasenje, no iskonskim grijehom izgubio je tu mogućnost. Milost ostaje kao jedini način na koji se čovjek spašava; milost se manifestirala upravo Kristovom mukom na križu. Kroz Krista se ponovno ispravlja ono što je bilo izgubljeno u ljudskoj prirodi iskonskim grijehom. On se poziva na *Poslanicu Korinćanima* V,17: »Dakle, ako je tko u Kristu, on je novi stvor; staro je nestalo, novo je, eto, nastalo.«⁸

⁷ Aurelije Augustin, *On the Nature and Grace, Against Pelagius*, 1, www.preciousheart.net/ethics/Augustine_Grace.htm, tekst u engleskom prijevodu glasi: »Christ is dead in vain«.

⁸ *Biblija, Stari i Novi zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1994.

Problem koji se iz ovakvog razumijevanja milosti nameće tiče se pitanja ljudske slobode i božjeg predznanja te posredno i pitanja fatalizma. Ovo nam nije tema ovdje, no valja napomenuti da je Augustin problem povezivanja ljudske slobode i božjeg predznanja pokušao riješiti razlikovanjem ljudskog i božanskog kao vremenitog i vječnog.

Gottschalk svoja učenja o dvojakosti predestinacije temelji na Augustinu, pronalazeći u njemu podlogu za stav kako je već predodređeno što će se s kime dogoditi te kako su ljudi već podijeljeni na one koji su predodređeni za vječno prokletstvo i one koji su određeni za blaženstvo. Gottschalkove *Kratke ispovijesti* započinju iznošenjem toga razumijevanja:

»I believe and confess that omnipotent and unchangeable God foreknew and predestined saint angels and elect men to eternal life gratis and that He equally predestined devil, head of all demons, with all of his apostates, and also reprobate men, namely his members, on account of their own most certainly foreknown evil merits, through the most right judgment to deserved eternal death; for thus says the Lord himself in His Gospel: 'The prince of this world is already judged'.«⁹

Predestinacija je jedna, no ona je dvojaka po svojim posljedicama, koje se očituju kao vječno blaženstvo ili vječno prokletstvo. Ovo je bilo tumačenje koje je korišteno u svrhu obrane Gottschalka i njegova učenja kao pravovjernog. Ovaj problem dvojakosti predestinacije bit će upravo središnje mjesto Eriugenine kritike Gottschalkova učenja. Ta kritika će se temeljiti na dokazivanju kako je predestinacija jedna kao i Božja priroda, čime se Eriugena u stvari približava već iznesenim Gottschalkovim stavovima, koji osim toga predestinaciju promatra i kao su-vječnu s Bogom.

Eriugenin odgovor na Gottschalkovu tezu o dvojakosti predestinacije svodi se na cijeli niz pokušaja izvođenja logičkih i dijalektičkih dokaza kojima bi se ovaj stav pokazao neodrživim i neutemeljenim na Svetom pismu i autoritetu sv. Aurelija Augustina. Eriugena se pri tome poziva na snagu razuma, odbacujući važnost autoriteta, da bi učinio obrat tvrdeći kako su pravi autoriteti valjan dokaz, budući da učenja onih koje treba smatrati autoritetima ne mogu biti u suprotnosti s razumom.

Ovdje ćemo se usredotočiti samo na jedan aspekt Eriugenina odgovora na Gottschalkove teze, na problem slobodnog djelovanja, a koji se rješava zajedno s problemom dvojakosti predestinacije. Slobodno je djelovanje dovedeno u pitanje ako je sve već unaprijed predodređeno. To je upravo onaj isti moment koji je Pelagija potaknuo da reagira na Augustinove riječi iz *Is-*

⁹ Gottschalk of Orbais, *Shorter Confession*, <http://www.genke.hotbox.ru/confes.html>; engleski prijevod s latinskog, preveo Victor Genke.

povijesti: »Daj mi što zapovijedaš, pa zapovijedaj što hoćeš.«¹⁰ Te su riječi Pelagiju zvučale fatalistički. Moment dovođenja u pitanje ljudske slobode u Gottschalkovu nauku izaziva odgovor kod Eriugene, koji se posebice obrađuje u petom dijelu njegove *Rasprave o Božanskoj predestinaciji*,¹¹ pod naslovom *Nitko nije prisiljen Božjim predznanjem ili predestinacijom činiti dobro ili činiti zlo*.

Problem ljudske slobode direktno je povezan s činjenicom da se unutar Gottschalkova učenja čovjek promatra kao unaprijed predodređen Božjim predznanjem i predestinacijom, čime se slobodno djelovanje ne dokida, no sloboda gubi primarno mjesto pri ostvarenju čovjeka. Glavni problem pri tome je usklađenje predznanja i slobode, što je već u Augustina izazivalo fatalističke konotacije njegova učenja. Drugi problem koji se pri tome javlja jest problem samoga zla, tj. problem izvora i porijekla zla. Ako se ljudsko djelovanje promatra kao unaprijed određeno Božjom predestinacijom, ne postoji prostor za promišljanje zla i ljudskog grijeha kao nečega što ima drugačije izvore od samoga Boga. Ovime se dovodi u pitanje opravdanje same kazne posljednjeg suda, koja se može opravdati samo ako je čovjek sam izvor grijeha.¹² Na temelju Gottschalkova razumijevanja predestinacije kao Božjeg određivanja budućeg u vremenitom proizlazi razumijevanje čovjeka kao bića koje ima privid slobode u djelovanju, samo zato što nema znanje o budućem. Na temelju Gottschalkova tumačenja budućee ovisi o Božjoj volji, jer i predestinacija ovisi o njoj.

Eriugena, s druge strane, ustraje na promatranju ljudske volje kao slobodne, koja je čovjeku dana kao dar za ispravno djelovanje. Čovjeku je dana

¹⁰ Aurelije Augustin, *Ispovijesti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991, 10, 29, 40.

¹¹ John Scottus Eriugena, *Treatise on Divine Predestination*, University of Notre Dame Press, Notre Dame, 2002.

¹² Since [predestination] is by no means like foreknowledge, [that is] somehow improper, but, as it was most fully disclosed, [it is] proper, so God could not be predestined as well as be made, done or created, as indeed He is properly the only doer, maker, and creator; the same way God, that is fear, is properly feared by us, properly rules us and properly has mercy on us—therefore it is said to Him properly enough: »O God, for whom it is proper to have mercy,« (2) and so for him mercy is improper, in whom piety and clemency are proved to be altogether proper; and mercy is improper for him because what is absent is not in him, that is mercy cannot be [in him] by no means—the same way He who is perceived as properly and eternally knowing all future, past and present things, is said to be foreknowing in no way properly, but improperly. This would not be predestination indeed, if He had not predestined all future things to be done from eternity according to the disposition of His counsels, for [in such a case] there would not be any creature at all, because He would not make it. That is why most truthful Augustine says: »If God were not unchangeable in [His] nature, there would not remain any changeable nature« (3). Gottschalk of Orbais, *On Predestination*, <http://www.genke.hotbox.ru/predest.html>; engleski prijevod s latinskog, preveo Victor Genke.

slobodna volja kako bi mogao slobodno djelovati u skladu s Božjim zakonom. Time što je Bog tvorac slobodne volje on nije odgovoran i za zlo koje proizlazi pogrešnom upotrebom volje, jer je volja dana za dobro djelovanje i zato je dobra. Čovjek svojim djelovanjem može zloupotrebjavati slobodnu volju, no iz toga ne proizlazi da je i sama volja loša, već je samo kriva ljudska upotreba te volje, uslijed koje dolazi do grijeha.

Grieh se ne promatra kao dio prirode (koju u 9. knjizi poistovjećuje s Bogom i nuždom), već kao odstupanje od prirode. Promatranje grijeha, kazne i predestinacije tako se svodi na jedno temeljno načelo, koje pronalazimo i kod Augustina, prema kojemu zlo nije biće, već odstupanje od bića i nedostatak dobra. Tako i Eriugena zlo promatra na sličan način, naime kao krivu upotrebu slobode pri čemu se odstupa od dobra. Ako se sjetimo da je početni problem same Eriugenine rasprave bila dvojakost predestinacije, postavlja se pitanje kako on to rješava. Eriugena ostaje pri tvrdnji kako se ne može govoriti o dvojakosti predestinacije te sukladno tome kako se ne može govoriti ni o kazni kao o biću. Rješenje koje je primijenio Augustin u svom razračunavanju s maniheističkim dualizmom nameće promatranje kazne, ne kao vječne vatre, već prije svega kao »odsutnost blažene sreće.«¹³

Na temelju jedinstvenosti Božje prirode i kroz poistovjećivanje Božje prirode i predestinacije Eriugena dokazuje neprihvatljivost Gottschalkovih stavova. Eriugenino i Gottschalkovo stajalište možda se toliko i ne razlikuju po pitanju dvojakosti predestinacije, ako se prihvati stajalište kako se dvojakost predestinacije odnosi na posljedice, dok se temeljna razlika između njihovih učenja odnosi na samo razumijevanje predestinacije. Gottschalk predestinaciju promatra kao odraz Božje volje, kojom je određeno što će se događati. Eriugenino razumijevanje predestinacije¹⁴ ostaje na tragu njegova temeljnog razumijevanja čovjeka kao slobodnog bića, uslijed čega predestinacija nije viđena kao predodređenost, već kao Božje predznanje o ljudskom djelovanju. Čovjek tako ostaje slobodan u djelovanju prema spasenju, a kazna za zlo koje čini ostaje pravedna.

¹³ John Scottus Eriugena, *Treatise on Divine Predestination*, University of Notre Dame Press, Notre Dame, 2002. XVI,1.

¹⁴ »1. And so in the present instance, since of all the evils of which God is not the originator the efficient cause is not necessarily predestination, as in my opinion is clearly proved also by the rules of reasoning, right order requires that we should take up our strongest arguments from the foreknowledge of God. By it we shall specifically show first how the foreknowledge of God does not compel to be committed the sins which it foresees, and so his predestination does not determine to be committed the sins which he never permitted. For if foreknowledge does not carry out all that it has foreseen, how can predestination accomplish all that it has not predestined? By his foreknowledge God foresees the future misdeeds of man; nevertheless, he is not the doer of them. We believe that he has not predestined the misdeeds of man by his predestination.« Ibid. V,1.

Ostaje dojam kako se i Eriugenini, jednako kao i Gottschalkovi stavovi ne mogu u potpunosti otkloniti. Njihova teološka pitanja ostaju možda dijelom i danas otvorenima, što se pokazuje i kroz reformirane crkve i njihove stavove vezano uz pitanje milosti i predestinacije. Zanimljivo je kako se teološki aspekti Gottschalkova učenja, a slično tome i Pelagijeva, nisu promatrali isključivo kroz prizmu objave i teologije. Crkveni sabori koji su zaredali nakon 848. godine i sabora u Mainzu na kojem se prvi put bavilo Gottschalkovim učenjem, osim što odražavaju vjerovanja i stavove teologije, pokoravaju se i duhovnoj i društvenoj klimi svoga vremena. Jedan od bitnih momenata zbog kojega je Gottschalk dijelom i bio nagnan na lutanja, koja su ga dovela i do naših krajeva, bilo je njegovo propovijedanje. Propovijedanjem Gottschalk uspijeva problematiku predestinacije iznijeti izvan uskog kruga teologa, predstavljajući je običnim vjernicima. Time izlaze na vidjelo sve konsekvence ovog teološkog tumačenja za svakodnevni život. Izmjenom razumijevanja čovjeka koje proizlaze iz njegova učenja, mada se nigdje izričito ne dotiče sam čovjek kao predmet neke ‘antropologije’ ni slično, Gottschalk ipak čovjeka razumije na ponešto drugačiji način. Postoji samorazumljivost ljudske slobode i odgovornosti koja proizlazi iz nje te oni predstavljaju nužne uvjete funkcioniranja društva. Položaj u kojem čovjek ne ovisi o svom vlastitom djelovanju i izboru ostavlja osjećaj svođenja čovjeka na marionetu, što je bio i Pelagijev prigovor nekim stavovima koje je Augustin iznio u *Ispovijestima*.

Eriugenino razumijevanje čovjeka ne odvaja se od temeljnog polazišta svih kršćanskih mislilaca o čovjeku kao Božjem stvorenju, on samo više naglašava ljudsku sposobnost oslanjanja na svoj razum, čime se ne dovodi u pitanje vjera.

Vidljivo je kako se dva na početku naznačena koncepta razumijevanja čovjeka teško mogu pronaći u svojim krajnjim oblicima, kao potpuna ovisnost čovjeka o Bogu jednako kao i potpuna neovisnost i okrenutost prema samome sebi. Svaki pokušaj da se razumijevanje čovjeka dovede dosljedno do kraja u bilo kom smjeru postaje neprihvatljivim, neovisno o mogućim utemeljenostima u objavi.

Literatura

Aurelije Augustin, *Ispovijesti*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1991.

Aurelius Augustine, *On the Nature and Grace, Against Pelagius*, www.preciousheart.net/ethics/Augustine_Grace.htm.

- Bekavac Basić, Ivan, »Benediktinac Gottschalk i hrvatska filozofska arheologija«, *Zbornik filozofija i filodoksija*, Institut za filozofiju, Zagreb, 2004.
- Cassirer, Ernst, *Ogled o čovjeku*, Naprijed, Zagreb, 1978.
- John Scottus Eriugena, *Treatise on Divine Predestination*, University of Notre Dame Press, Notre Dame, 2002.
- Gottschalk of Orbais, *Shorter Confession*, <http://www.genke.hotbox.ru/confes.html>; engleski prijevod s latinskog, preveo Victor Genke.
- Grmek, Mirko Dražen, »Dva filozofa, Gottschalk i Hasdai ibn Šaprut, o Hrvatima u vrijeme narodnih vladara«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, 39–40, Zagreb, 1994.
- Katić, Lovre, »Saksonac Gottschalk na dvoru kneza Trpimira«, *Bogoslovska Smotra*, br. 4/1932, Zagreb.
- Krstić, Kruno, »Počeci filozofije u Hrvatskoj«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine*, br. 1–2, Zagreb, 1975.
- Švab, Mladen, *Gottschalk*, *Hrvatski bibliografski leksikon*, sv. 5, LZ »Miroslav Krleža«, Zagreb, 2002.

PROBLEM PREDESTINACIJE U ERIUGENINOJ KRITICI GOTTSCHALKA

Sažetak

Počeci hrvatskih veza s duhovnim i filozofskim kretanjima u Europi uglavnom su nam još nepoznati. No jednu osobu s početka skolastike moguće je povezati s knezom Trpimirom i Hrvatima. Riječ je o benediktincu Gottschalku. Gottschalk je u povijesti filozofije i teologije zanimljiv zbog svog učenja o predestinaciji, koje je izazvalo mnoge kontroverze i osude na crkvenim saborima, ali i filozofske polemike. Upravo je Eriugenin odgovor i pobijanje Gottschalkova učenja o predestinaciji tema ovog razmatranja. Spis Ivana Skota Eriugene *De divina praedestinatione* usmjeren je na pobijanje Gottschalkovog heretičkog učenja o dvije predestinacije. Eriugenina kritika polazi od pokušaja određenja samog pojma predestinacije, što ima duboke i dalekosežne teološke i filozofske posljedice, budući da Eriugenino razumijevanje predestinacije kao jedne proizlazi iz razumijevanja Boga. Cijeli ovaj spor potrebno je promatrati imajući u vidu Augustinovo učenje i njegovo razumijevanje odnosa ljudske slobode i Božjeg sveznanja u kontekstu pitanja o grijehu i kazni, budući da Gottschalk i Eriugena pokušavaju pokazati kako je njihovo razumijevanje predestinacije upravo ispravno tumačenje Augustinovog učenja.

Eriugena svoje učenje temelji na istinskom razumu, autoritetu svetih otaca i Svetom pismu, čime dolazi do izražaja njegov racionalizam. Eriugena razlikuje predestinaciju od predznanja čime izbjegava dvojnost predestinacije koju nalazimo kod Gottschalka.

THE PROBLEM OF PREDESTINATION IN ERIUGENA'S CRITIQUE OF GOTTSCHALK

Summary

The beginnings of Croatian relations with the spiritual and philosophical trends in Europe are still largely unknown to us. However, there is a person from the beginning of Scholastics that might be linked to the Duke Trpimir and the Croats: The Benedictine monk Gottschalk. In the history of philosophy and theology, Gottschalk is interesting because of his teaching concerning predestination, which caused many controversies and philosophical polemics, and which was condemned at Church councils. Eriugena's response and his refutation of Gottschalk's teaching on predestination is the topic of this paper. John Scot Eriugena's treatise *De divina praedestinatione* is a refutation of Gottschalk's heretic doctrine on two predestinations. Eriugena's critique starts from an attempt at defining of the notion of predestination, which has deep and far-reaching theological and philosophical consequences, since Eriugena's concept of a single predestination stems from the concept of God. This whole controversy should be viewed with Augustine's doctrines in mind, as well as his understanding of the relationship between human freedom and God's knowledge of everything in the context of the question of sin and punishment, since both Gottschalk and Eriugena try to demonstrate that their respective teachings concerning predestination are the true interpretations of Augustine.

Eriugena's doctrines are based on true reason, the authority of the Holy Fathers, and the Holy Scriptures, which emphasizes his rationalism. Eriugena differentiates between predestination and pre-knowledge, thus avoiding the duality of predestination found in Gottschalk.